

ЕНГЛЕСКО-СРПСКА КОНТРАСТИВНА ЛЕКСИКОЛОГИЈА
(Александра Јанић и Душан Стаменковић, *Енглеско-српска
контрастивна лексикологија*, Ниш: Филозофски факултет у Нишу,
2022, 257 стр.)¹

Књига *Енглеско-српска контрастивна лексикологија* аутора Александре Јанић и Душана Стаменковића објављена је 2022. године, у издању Филозофског факултета у Нишу. Иако је књига првенствено усклађена са силабусом предмета *Контрастивна лексикологија: њимене у настави и превођењу*, акредитованом 2021. године у оквиру програма мастер академских студија англистике на Филозофском факултету, те је садржином уџбеник, она је истовремено и врло користан приручник за све англисте и србисте, али и друге филологе, професоре и преводиоце. Заснована је на компаративној и контрастивној методи, а бави се контрастирањем и анализом статуса различитих лексиколошких питања у србистици и англистици. Садржај уџбеника оформљен је кроз вишегодишње искуство рада оба аутора на сва три нивоа студија филологије и тежи се да се студентима, али и осталим читаоцима, пружи нова перспектива у сагледавању лексике два посматрана језика.

Уџбеник се састоји од Предговора, тринаест поглавља која се баве различитим лексиколошким питањима, затим од детаљног Пописа литературе, речника и онлајн-извора, регистра корисних Апликација за мобилне телефоне, Регистра појмова, Регистра аутора, Српско-енглеског речника лексиколошких термина, Бележака о ауторима, Сажетка и Извода из рецензија. Називи тринаест поглавља из главног дела књиге јесу: 1. Принципи лексиколошког контрастирања енглеског и српског језика; 2. Речници и лексиколошки приручници енглеског и српског језика; 3.

¹ Рад је финансирано Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, према Уговору број 451-03-1271/2022-14/3130, који је склопљен са Институтом за српски језик САНУ.

Синонимија у светлу контрастивне лексикологије; 4. Контрастивни поглед на антонимију; 5. Контрастирање хипонима; 6. Полисемија и хомонимија из угла контрастивне лексикологије; 7. Полисемија, контекст и превођење са енглеског језика на српски; 8. Англицизми и англосрпске речи; 9. Лажни парови на примеру српског и енглеског језика; 10. Контрастирање појмова који изражавају боје; 11. Контрастирање модалних глагола у енглеском и српском језику; 12. Жаргонска лексика у енглеском и српском језику; 13. Фразеологизми у енглеском и српском језику.

На формалном плану, свако од 13 поглавља подједнако је обликовано. Започиње се сажетком, у ком се у неколико реченица исписују главне идеје и циљеви поглавља, а затим се наводе кључни термини. Свако се поглавље, након главног текста, завршава списком питања за размишљање и дискусију, а затим се врло опширно наводи литература коришћена при изради поглавља: речнички, научни, онлајн-извори, а упућује се и на мобилне апликације које се првенствено тичу електронских речника енглеског језика. Свако поглавље овог уџбеника богато је опримерено, а где је постојала потреба за додатним илустрацијама, аутори су изабрали да унесу фотографије издања, посматраних апликација и речничких чланака.

Прво поглавље уџбеника, *Принципи лексиколошкој контрастирања енглеској и српској језика*, бави се увођењем неких од основних појмова важних за лексиколошко контрастирање два језика. Поставља се питање места и улоге контрастирања језика уопште, као и питање на којим се све нивоима контрастирање може вршити. Наводи се да ће се овај уџбеник тематски бавити лексичким нивоом контрастирања енглеског и српског језика, а да ће пажња бити усмерена ка двема применама: педагошкој и преводилачкој. Аутори проблем у односу између енглеског и српског језика виде у отворености српског језика да неселективно и површно прима елементе енглеског језика, при чему се уплив елемената нарочито тиче лексике. Напомињу да би се детаљним истраживањем односа између енглеске и српске лексикологије могло допринети другачијем приступу када је у питању обогаћивање српског лексикона елементима из енглеског – само онда када је то заиста потребно. Прво поглавље обележено је позивањем на теоријска разматрања о лексичком контрастирању Рајнхарда Хартмана, али и домаћег аутора Твртка Прћића.

Друго поглавље, *Речници и лексиколошки љриручници енглеској и српској језика*, нуди врло користан преглед и основне информације о најобимнијим и најкориснијим речницима енглеског језика, српског језика, као и о контрастивним енглеско-српским и српско-енглеским речницима. Уз представљање основних информација о речницима, наводе се и изабране лексеме и лексикографске дефиниције, како би се читаоци упознали са начином организовања грађе у описаним речницима. Ово поглавље нарочито може користити студентима који немају много искуства у превођењу, те се врло детаљно могу обавестити о релевантној речничкој литератури. Нарочита вредност овог поглавља огледа се у томе што су прво наведена онлајн-издања највећих, најпознатијих и најкоришћенијих општих једнојезичних речника енглеског језика, што указује на то да аутори препознају савремене потребе преводаца – ефикасност, на првом месту. Поред упућивања на *Cambridge Dictionary*, *Merriam-Webster Dictionary*, *Oxford Learner's Dictionary* и сл., читалац се усмерава и на мање, специјализоване једнојезичне речнике енглеског језика који би могли бити корисни при разматрању различитих језичких нивоа: речници идиома, фразалних глагола, сленга итд. У одељку који се бави српском лексикографијом наводе се главни и најкоришћенији једнојезични речници: *Речник српскоја језика* Матице српске, *Речник српскохрватској књижевној језика* Матице српске и Матице хрватске, *Обрајни речник* Мирослава Николића итд., али и многи други корисни речници: *Српски речник синонима*, *Асоцијативни речник српскоја језика*, *Обрајни асоцијативни речник српскоја језика* и др.

Треће поглавље књиге, *Синонимија у свејлу контрaстивне лексиколоије*, бави се конкретним лексиколошким проблемом – питањем синонимије у енглеском и српском језику. Наводе се разлике између синонимије и блискозначности у оба језика, те се поставља питање да ли потпуна синонимија уопште постоји, али и који су проблеми на које преводиоци често наилазе. Аутори се посебно баве и питањем синонимских низова. Разматрања о статусу проблема синонимије у оба појединачна језика заокружена су поређењем између фреквентних блискозначница/синонима у српском језику, од којих је један енглеског порекла, те објашњавањем различитих употреба у превођењу разнородних текстова. Пореде се, рецимо:

бенефиј и *корис*, *добробит*, *вајда*, *ћар*; *интерпретација* и *шумачење*, *објашњење*, *йојашњење*; *сли* и *иризнаница* итд.

У четвртом поглављу, *Контрасивни йолег на антиномију*, аутори разматрају још једно лексиколошко питање: статус антонима у српском и енглеском језику, као и питања повезаности синонимије и полисемије са антиномијом. Говори се о истокоренским (нпр. у срп. *истина* и *неистина*, *шачан* и *нешачан*, у енг. *mortal* и *immortal*, *legal* и *illegal*) и разнокоренским антиномима (нпр. у срп. *тежак* и *лак*, *јак* и *слабо*, у енг. *heavy* и *light*, *strongly* и *weakly*), али и о градабилним (нпр. у срп. *лаган* и *шојо*, у енг. *hot* и *cold*), комплементарним антиномима (нпр. у срп. *ожењен* и *неожењен*, у енг. *married* и *unmarried*) итд. Детаљно се разматрају најчешћи механизми за творбу антонима различите семантике у енглеском и српском језику, а пореде се и конкретни подударни сегменти текстова на енглеском и српском, како би се дошло до закључака о практичној употреби лексиколошког контрастирања.

Пето поглавље, *Контрасирање хипонима*, говори о феноменима попут хипонимије и хиперонимије као фундаменталним лексичким односима (нпр. хипероним *воће/fruit* има хипониме *крушка/pear*, *јабука/apple*, *кајсија/apricot*, *ананас/pineapple* и сл.). Читаоци се упознају и са језичким појавама блиским хипонимији и хиперонимији: са тропонимијом, меронимијом и холонимијом. У оквиру петог поглавља, а са циљем приказа контрастирања речи које представљају хипониме неких општијих појмова, даје се студентима и преводиоцима врло корисна контрастивна анализа глагола визуелне перцепције у енглеском и српском језику: глагола *look* и *легати*. Упоредним посматрањем група хипонима долази се до закључака о најближим и најадекватнијим преводним еквивалентима.

У шестом поглављу, *Полисемија и хомонимија из ула контрасивне лексикологије*, аутори анализирају полисемичне лексеме у енглеском и српском језику, а затим и механизме полисемије какви су метафора, метонимија и синегдоха. Поред детаљног теоријског представљања анализираних појава и навођења релевантне и актуелне корисне литературе из ове области, дају се и многи конкретни примери из оба језика. Наводе се семантичке категорије у које спадају моносемичне лексеме: термини, стране

лексеме са мање познатим значењима, неке лексеме за именовање сродства, а осликавају се и структуре полисемичних лексема у енглеском и српском језику с обзиром на механизме полисемије којима су настале, путем представљања и анализе речничких чланака из једнојезичних речника. Значај овог, али и других поглавља у уџбенику огледа се у концизности, али и умереној детаљности у представљању теоријских и практичних аспеката лексиколошких проблема, те се читалац довољно обавештава о проблематици, а понуђен му је списак додатне литературе коју може користити за више информација.

Седмо поглавље књиге, *Полисемија, конџексии и њревођење са енглеској језика на српски*, нарочито је корисно преводиоцима јер се бави конкретним потешкоћама на које се наилази при преводу изразито полисемичног енглеског глагола *run* на српски језик у различитим приликама. Из високог степена полисемије овог глагола проистичу проблеми и многе специфичности при преводу. Аутори прво представљају читаву мрежу значења глагола *run*, позивајући се на једнојезичне речнике стандардног енглеског језика, а затим доносе детаљну анализу паралелног преводног корпуса: примери личне и неличне употребе испитиваног глагола у два романа Пола Остера, *Invisible* и *Sunset Park: A Novel* и анализа и коментарисање решења за које су се преводиоци определили.

Осмо поглавље носи назив *Анџицизми и анџосрпске речи*. Аутори се у оквиру њега баве појмовима као што су анџицизам, анџосрпска реч, прихваћеница и сл. Анџицизме дефинишу као речи и творбене форманте преузете из енглеског језика (или преко њега) који су ушли у српски (или неки други) језик, при чему су се, у мањој или већој мери, адаптирали графемски, облички и/или у значењу. Поставља се питање који анџицизми су заиста потребни српском језику, а без којих се може, као и који фактори указују на висок степен прихваћености анџицизма у српском језику, из којих области лексеме и творбени форманти долазе, као и која су за њих адекватна ортографска и транскриптивна решења. Разматра се мноштво конкретних примера лексема енглеског порекла које у српском језику имају исто или другачије значење у односу на изворни језик.

Девето поглавље, *Лажни њарови на њримеру српској и енглеској језика*, доноси преглед важног и изазовног питања у преводилаштву – феномена

лажних парова, његове важности за преводиоце, али и за ученике и наставнике страног језика. Класификацију односа између сродних лексичких облика аутори образују на основу предлога Владимира Ивира (1968), а уз класификацију наводе и примере различитих лексичких односа. На првом месту су, на пример, сродни језички облици чија су значења у два језика идентична: *music* према *музика*, *biology* према *биологија* и сл. У другој групи су лексеме чија се значења делимично преклапају, при чему је значење у енглеском језику шире: *chemist* према *хемичар*, али и *фармацеути*. Трећа група обухвата парове са делимичним преклапањем у значењу, али у овом случају је значење у српском језику шире: *himna* према *hymn* и *national anthem*. У четвртој групи су лексеме са потпуним непоклапањем у значењу: *актуелан* према *actual*, *дирекција* према *direction* итд. Актуелност и важност ове теме огледа се и у необичном, непосреднијем приступу аутора овом поглављу: они се на једном месту директно обраћају читаоцу и саветују га како да исправно приступи проблему лажних парова.

У десетом поглављу, *Контрастирање појмова који изражавају боје*, представљени су, након увода који се тиче проучавања појмова везаних за боје, резултати двају истраживања. У оквиру представљања првог рада (Катарина Миленковић, Душан Стаменковић, „Контрастивно сагледавање речничког значења појмова везаних за примарне боје у српском и енглеском језику”, *Филолој*, 18, 2018) пореде се и контрастирају лексеме у којима се јављају појмови примарних боја: *црвене*, *плаве* и *жуће*. Говори се нпр. о лексемама којима се означава птица певачица с рђастоцрвеним подбратком и грудима, какве су *црвендаћ*, *црвеновољка*, *црвен(о)џер(ка)* и сл. у српском, и *red breast* у енглеском, али и о случајевима када не постоји подударност у значењу: нпр. појам *red states/countries*, којим се означавају углавном републикански опредељене државе у САД, није познат у српском језику. Други рад (Ivana Vlajković, Dušan Stamenković, “Metaphorical extensions of the colour terms white and black in Serbian and English”, in: Ivana Živančević-Sekeruš (ur.), *Šesti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura”*, knj. I, Novi Sad: Filozofski fakultet, 2013) бави се контрастирањем појмова који означавају црну и белу боју, и доноси закључци да се у оба језика бела, светла боја везује за добре и благонаклоне појаве, за појам невиности (*осићао је светила образа* : *white-handed*), док се црна боја метафорично пресликава у

домен прљавог, те се у речничким дефиницијама лексеме *black/црн* налази: *deeply stained with dirt, soiled, dirty*; *нечист, прљав, замазан*, а упечатљива је и повезаност црне боје са злом и рђавошћу: *having dark or deadly purposes*; *рђав, зао*.

У једанаестом поглављу, *Контирасибирање модалних глагола у енглеском и српском језику*, у смеру од енглеског ка српском језику се у контексту анализирају значења и употребе модалних глагола *must, should, can* и *мораћи, требаћи, моћи*. Енглески и српски језик се, у погледу модалних глагола, поклапају у постојању овог система, али постоје неподударности у погледу елемената који овај систем чине. Насупрот српских 7 облика (*мораћи, моћи, смећи, требаћи, хћећи, умећи и ваљаћи*), стоји 12 енглеских облика (*must, may/might, can/could, will/would, shall/should, ought to, dare* и *need*), што одмах указује на постојећу дискрепанцу и проблеме при превођењу. Поглавље нуди детаљно усмерење ка решавању преводилачких проблема који се тичу модалних глагола.

Претпоследње, дванаесто поглавље књиге, *Жаргонска лексика у енглеском и српском језику*, даје теоријска полазишта за посматрање и проучавање жаргона у енглеском и српском језику. Истовремено, у оквиру овог поглавља налази се врло важно усмерење за преводиоце: списак домаћих речника нестандартних варијетета, жаргона и сленга, као и најважнији речници сленга енглеског језика. Примери наведени у овом поглављу служе да покажу како се исправно размишља при превођењу нестандартне, жаргонске лексике са једног језика на други.

У последњем поглављу књиге аутори се баве *Фразеологизмима у енглеском и српском језику*. Њима се приступа из угла структуре: посматрају се безглаголски фразеологизми у виду именичких синтагми, предлошко-падежних конструкција и глаголски фразеологизми, али и из семантичког угла: фразеологизми истог састава и истог значења, различитог састава, али истог значења, као и фразеологизми који постоје само у енглеском, или само у српском језику. Насупрот, рецимо, енглеском фразеологизму *as crazy as bedbug* стоји српски *луд као сџируја*, док се буквалним преводом фразеологизма на други језик не би добило адекватно значење.

Удбеник *Енглеско-српска контирасиивна лексиколоија* доноси савремен приступ постојећим и трајним проблемима у учењу и настави

енглеског језика, у преводаштвоу и лексиколошким питањима, када се говори о међуодносу српског и енглеског језика. Контрастивна метода примењена у овој књизи истиче кључна места и, смештена у корице концизног, али темељитог уџбеника, усмерава читаоце на адекватна и конкретна решења.

Мср Александра Томашевић,
Српска академија наука и уметности
Институт за српски језик
Република Србија
alekstomash@gmail.com